

Доробок Т. Мальтуса і К. Маркса як фундамент розробки виробничих важелів соціально-економічного впливу на виробничі процеси

Демографічна криза сучасної України вимагає концентрації наукової уваги на виробництві, як на процесі суспільної праці, що посідає вагоме місце в структурі витрачання населенням часу, особистого здоров'я, а інколи й життя. До виробничих чинників, що впливають на якість та тривалість життя, на думку автора, необхідно віднести: умови праці, рівень інтенсивності використання трудових ресурсів та рівень оплати праці [3, с.83].

Розробка заходів щодо оптимізації демографічної ситуації в секторі виробництва вимагає ґрунтовного аналізу найяскравіших представників економічної теорії, якими, стосовно дослідження нашого напрямку, безумовно є Т.Мальтус і К.Маркс.

Томас Роберт Мальтус (1766-1834) у своїй праці «Дослідження про закон народонаселення...», що вперше вийшла друком у 1798 році, стверджував, що «...на зниження заробітної плати впливає зростання населення...» [1, с.36]. За його логікою, скорочення чисельності населення має спричиняти зростання попиту на робочу силу та рівня оплати праці, але в той час він не враховував зміни в структурі зайнятості, що викликаються розвитком НТП та зростанням продуктивності праці. Сучасні тенденції розвитку виробничих відносин характеризуються зміною характеру праці з її перетворенням на інтелектуальну та творчу. В ідеальній моделі зазначені зміни позитивно впливають на демографічні процеси, зокрема щодо зменшення фізичних навантажень (якщо наслідком цього не стають гіподинамія, атрофія різних груп м'язів та порушення нормального кровообігу), в розрізі зменшення ризиків виробничого травматизму, каліцтва та професійних захворювань.

Другим чинником, що не врахував Мальтус, і який не заперечує об'єктивний економічний закон зростання потреб, - є те, що скорочення чисельності населення може сприяти зростанню зарплати, але лише за умов, що населення, чисельність якого зменшується, – буде спроможне збільшувати свої платоспроможні потреби швидше, ніж воно буде зменшуватись у розмірах. В іншому випадку – виробництво буде скорочуватись тими ж темпами, якими буде зменшуватись інтенсивність виробництва, і потреби у підвищенні рівня оплати праці не виникне. Тобто скорочення чисельності населення буде супроводжуватись скороченням обсягів виробництва і зменшенням середнього рівня заробітної плати. Така залежність обмежує рівень задоволення потреб і скорочує рівень доходів, що вкрай негативно відбиватиметься на подальших демографічних подіях.

Аналізуючи інші думки, вищезгаданого вченого, можна сказати, що в умовах недосконалості соціально-економічних відносин, заробітна плата завжди буде визначатись прожитковим мінімумом. Якщо ж заробітна плата зростатиме вище цього рівня - це стимулюватиме зростання народжуваності. Як свідчать практичні наукові дослідження – таке твердження не можна вважати вірним, оскільки сім'ї, що мають високий рівень доходів не поспішають збільшувати

кількість своїх членів і приріст населення відбувається, переважно, в малозабезпечених або бідних малих соціальних групах. Однак, можна сказати, що перевищення заробітної плати над прожитковим мінімумом не буде сприяти підвищенню рівня народжуваності – але буде сприяти поліпшенню демографічної ситуації взагалі. Це буде відбуватись за рахунок підвищення можливостей споживання в розрізі задоволення різноманітних, а не лише фізіологічних потреб, появи перспектив фізичного та інтелектуального розвитку особистості тощо.

Карл Маркс (1818-1883) у своїй фундаментальній праці «Капітал», перший том якої вийшов друком у 1867 році, визначив «органічну будову капіталу». На його думку, вона складається з постійного капіталу, тобто засобів виробництва та змінного капіталу - робочої сили. Такий поділ можна вважати доцільним в умовах надмірного споживання робочої сили обмеженого часу її використання, що визначається в тому числі, умовами праці, її інтенсивністю та умовами життя людини взагалі. В розрізі досліджуваної проблематики змінність чинника праці може бути зумовлена, зокрема, виробничим травматизмом, каліцтвом, втратою працездатності, смертністю на виробництві тощо.

За твердженням найвідомішого дослідника теорії капіталу: «Робоча сила існує тільки як здатність живого індивідуума. Тому існування останнього є передумова її збереження» [2, с.173]. В цьому разі нескладно досягти триєдності економічних, морально-етичних та соціально-демографічних пріоритетів розвитку окремої виробничої одиниці. Він також писав: «Що ще могло б краще характеризувати капіталістичний спосіб виробництва, як ця необхідність нав'язати йому примусовим законом держави додержування найелементарніших правил гігієни і охорони здоров'я?» [2, с.482]. Ця проблема є доволі актуальною як в умовах «первісного» капіталістичного господарювання, так і в умовах перехідної економіки, коли форми державного втручання у виробничі процеси є нечіткими, та такими, що постійно змінюються. Державний нагляд в сфері дотримання безпеки праці у приватному секторі чи секторі змішаної власності (у державній економіці він має діяти автоматично), повинен мати за мету не скорочення кількості нещасних випадків, а підвищення тривалості життя у галузі або в середньому по країні. Витрати на контроль за дотриманням безпечних умов на виробництвах, за умови адекватної боротьби з корупцією, можна відносити до статей бюджетних витрат, спрямованих на оптимізацію соціально-демографічного балансу країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антология экономической классики. В 2-х томах. Предисловие, составление И.А. Столяров. – М.: МП «ЭКОНОВ», 1991. - Т.2. – 486 с.
2. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії. – К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1954. - Т.1. – 790 с.
3. Яковенко Р. Аналіз наукової спадщини Т. Мальтуса і К. Маркса в процесі розробки виробничих важелів соціально-економічного впливу на виробничі процеси / Роман Яковенко // Шевченківська весна : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених. (Київ, 1-4 березня 2007 р.)

: у 5-х част. / за заг. ред. проф. В. Д. Базилевича. – К. : ВЦ „Принт-центр”, 2007.
– Вип. V. – Ч. 4. – С. 83–85.

Р. В. Яковенко,
К.е.н., доцент ЦНТУ